

**MEDYADAKİ ŞİDDET HABERLERİNDEN
HAREKETLE TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL
ÇÖZÜLME ve DİN**

Celil ABUZER*

Özet

Toplumsal çözülme; bir toplumda suç, şiddet, alkolizm, zihinsel hastalıklar ve intihar gibi bazı problemlerin artması ile toplumsal yapının bozulması ve toplumsal kontrolün çökmesi olarak açıklanır. Eğer toplumda, toplumsal çatışma, ahlaki çöküntü ve düzensizlik yaygın ise, bu durumda toplumsal çözülme ortaya çıkmaktadır. Toplumun çözülmeye karşı koruyan din, kültür, örf ve adetler gibi toplumsal değerler vardır. Bu değerlerdeki anlam kaymaları toplumsal çözülmenin nedeni olabilmektedir. Son zamanlarda toplumumuzda yaşanan şiddet olayları; bizi bir arada tutan, toplum olma bilinci veren din gibi toplumsal değerlerimizin etkisizleşmeye (disfonksiyon) başladığını göstermektedir. Bu süreç içerisinde toplumsal çözülme kaçınılmaz gözükmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal çözülme, din, Türk toplumu, toplumsal şiddet.

* Arş. Gör. Dr. Harran Üniv. İlahiyat Fak. Din Sosyolojisi
Anabilim Dalı

SOCIAL DISINTEGRATION IN TURKISH SOCIETY AND RELIGION AS REFLECTED IN THE NEWS ABOUT VIOLENCE

Abstract

Social disintegration is defined as the increase in the social problems such as crime, violence, alcoholism, psychological disorders and suicide on the one hand, and the breaking of the social structure of the society and the lost of the social control on the other hand. If a social conflict, moral decadence and social disorder are common in a society, then the social disintegration is inevitable. There are some social values such as religion, culture and customs which safeguard a society against the disintegration. Any misconception in these values can lead to the social disintegration. Recently, the spread of violence in our society is the indication of the fact that in our perception of the values like religion which keeps us in harmony and gives us the idea of living together in the society is becoming ineffective. In this process, it seems that social disintegration is inevitable.

Keywords: Social disintegration, religion, Turkish society, social violence

Giriş

Son günlerde medya gündemini, toplum olarak daha önce hiç duymadığımız, alışık olmadığımız şiddet haberleri oluşturmaya başladı. “Zevkine!” diyerek bir hiç uğruna işlenmiş cinayet haberleri, seri katil hikâyeleri... Eşini, çocuğunu, anne-babasını hunharca katleden aile bireylerinin haberleri... Satanizm gibi, Türk toplumunda hiç de duyulmamış sapkın grupların sözde “ayin!” törenleri (cinayetleri)... Artık çocukları da geçip bebelere tecavüz haberleri ve intiharlar... Bir taraftan,

burjuvazi! statüye ait gençlerin intiharları, Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinden gelen “töre!” cinayetleri ve genç kızların intihar haberleri, diğer taraftan işsizlik, borç gibi ekonomik sıkıntılardan, farklı ailevi ve psikolojik nedenlerden dolayı intiharı seçen ebeveynler. Bu ve benzeri olaylarla, medyadaki haberlerin büyük bir bölümünü artarak devam eden ve daha önce duymadığımız tarzda cinayet, şiddet haberleri oluşturmaya başladı.

Bu bağlamda, toplumumuzda yaşanan bütün bu gelişmeler, bir toplumsal yozlaşmanın, çözülmenin göstergesi olarak görülebilir. Bu olaylar, Türk toplumunu ayrıcalıklı kılan örf ve adetlerden, kültürden, değerlerden uzaklaşmanın, kopuşun habercisi gibidir. Bir millete toplum olma özelliği kazandıran, bireylerini aynı ülkü etrafında bir arada tutan ve onlara “biz” bilincini yaşatan değerler vardır. Bu değerlerdeki yozlaşmalar, anlam kaymaları toplumun bütünleşmesini tehdit edeceği ve toplumsal yabancılaşmaya, çözülmeye yol açacağı açıktır.

Bu çerçevede, her gün artarak devam eden şiddet olaylarına bakarak, toplumumuzun bir toplumsal çözülme tehdidiyle karşı karşıya olduğunu söylemek kehanet olmasa gerektir. Yüzyıllardır inancımızdan, kültürümüzden gelen bizi biz yapan değerlerimiz, toplumsal kurumlarımız vardır. Bunlardan din, aile ve örf-adetler gibi değerlerimiz öteden beri toplumumuzun çimentosu niteliğinde olmuştur. Ancak, medyaya yansıyan kadarıyla gördüğümüz şiddet olayları, bu değerlerimizde önemli kırılmaların yaşandığının habercisi gibidir. Ülkemizin yaşamakta olduğu “modernizme geçiş süreci” yer yer bir “modernlik krizi”ne dönüşmekte ve toplumsal problemlere, toplumsal çözümlere, toplumsal değişmelere neden olabilmektedir. Bir toplum için “değişme” elbette kaçınılmaz bir süreçtir. Ancak, hızlı, yoğun ve zoraki yaşanan toplumsal değişmelerin her zaman toplumsal problemlerin de habercisi olduğu bilinmektedir.

Bu bağlamda, toplumu parçalanmaktan ve yozlaşmadan koruyan, toplumda bir otokontrol mekanizması sağlayan

değerlerin en önemlilerinden birinin “din” olduğu bilinmektedir. Din, toplumlar için toplum bireylerini bir arada tutan, onlara bir dünya görüşü, bir yaşam tarzı sunan önemli bir kurumdur. Din, insan ruhunun en karanlık noktalarına girerek, bir hayat anlayışı ve dayanma gücü vermekte ve gündelik toplumsal hayatı da yer yer şekillendirmektedir. Yine din, toplumsal kurumları meydana getiren birimleri kaynaştırma özelliğine sahiptir. Bu nedenle; insan manen ve ruhen tatmin olabilmesi için ilahi bir varlığa dayanma ihtiyacını tarihin her döneminde hissetmiştir. Dolayısı ile din, toplumda yeni değerlerin yaratıcısı olmakta ve toplumsal değişme olgusunda temel etken olarak sürekli var olurken1 çözülmeye karşı da toplumu korumaktadır. Buradan hareketle, toplumda yaşanan dinin zayıflamaya yüz tutması ve özellikle “toplumda kontrol mekanizması” olma görevini icra edememesi durumunda toplumsal çözümlenin ve yozlaşmanın kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir.

TOPLUMSAL ÇÖZÜLME

Toplumbilimi açısından; bir toplumsal sistem içerisindeki toplumsal yapı, ilişki ve değerlerin zayıflamaya, hatta bağlayıcı olmaktan çıkmaya başlaması ile baş gösteren duruma, toplumsal çözümlenme denmektedir.2 Bu durumda, toplum artık işleyen bir bütün olma özelliğini kaybetmiş ve toplumsal ilişkiler, iyice gevşemiştir. Toplumun ayakta tutan inanç ve değer sistemleri etkinliklerini yitirmiş, toplumsal kurumlar yeni norm ve değerlere uyum sağlayamaz duruma gelmiştir.3

Başka bir açıdan toplumsal çözümlenme; bir toplumda suç, şiddet, alkolizm, zihinsel hastalıklar ve intihar gibi bazı

¹ Günay, Ünver, **Din Sosyolojisi**, İnsan yay. İstanbul, 2000, s. 335.

² Demir, Ömer, Acar, Mustafa, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ağaç Yay. İstanbul, 1993, s. 77.

³ Türkdoğan, Orhan, **Değişme Kültür ve Sosyal Çözümlenme**, Birleşik Yay. İstanbul, 1996, s.181.

problemlerdeki yıkıcı bir artışla karakterize edilen durumdur. Toplumsal çözülme, toplumsal yapının bozulması ve toplumsal kontrolün çökmesi sonucu oluşmaktadır. Eğer toplumda, toplumsal çatışma, ahlaki çöküntü ve düzensizlik yaygın ise, bu durumda toplumsal çözülme ortaya çıkmaktadır. Toplum bilimciler, büyük kentlerdeki sefalet mahallelerini toplumsal çözülmenin görünümü olarak nitelendirirler. Buralarda, suç, şiddet, fuhuş, anomi ve yabancılaşma gibi birçok problem vardır. Ayrıca, hızlı toplumsal değişme durumlarında, toplumun değişmelere uyum sağlayamaması da toplumsal çözümlere neden olabilmektedir.¹

Bu bağlamda, eğer toplumsal değişme sonucunda, toplumun varlığı ile özdeş olan kurumlar ortadan kalkıyor ve yerleri toplumsal sistemde boş kalıyor, fonksiyonel ve sosyo-kültürel değerleri yitiriliyorsa, bu durum toplumsal çözülme ifade eder.² Yine, gruplar arasındaki farklılaşmalar sonucunda, toplumda “biz” duygusunun kaybolması da çözülme hızlandırır. Bu çözülme, toplumun birbirinden farklı gruplara bölünmesi sonucu olmaktadır. Toplumda kapalı küçük gruplara bölünen insanlar milli bir temelde birleşemezlerse toplumsal çözülme olacaktır.³ Bu çerçevede Ziya Gökalp, sosyo-kültürel çözülmeden kurtulmanın reçetesini, milli kültürün korunmasında ve milli kültür ile medeniyet unsurlarının uyumlu bütünleşmesinde görmektedir.⁴

Bu bağlamda, Mustafa Erkal, sosyo-kültürel çözülme doğuran etkenleri şu şekilde belirtmektedir: “Aile yapısında karşılıklı sevgi, saygı, bağlılık ve dayanışmanın zayıflaması, toplumsal değerleri ve kültür naklini sağlayan dilin nesiller

¹ Kızılcıkelik, Sezgin, Yaşar Erjem, **Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü**, Konya, 1992, s. 371.

² Erkal, Mustafa, E. **Sosyoloji**, Der Yay. İstanbul, 1996, s. 290.

³ Bilgiseven, Amiran Kurtkan, **Genel Sosyoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 299.

⁴ Bayhan, Vehbi, **Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma**, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1997, s. 173

arasında anlaşılabilir hale gelmesi yüzünden nesiller arasında kopukluk olması. İç ve dış tehlikeler karşısında milli varlığın sağlanamaması, eğitim ve öğretimin milli olma özelliğini yitirmesi. Toplumda iş bölümünün ve sosyal farklılaşmanın gelişmemesi. Çoğulcu demokratik yapıya geçilememesi. Aydınların topluma yabancılaşması ve kültürel yabancılaşma, ekonomik istikrarsızlık dönemlerinde yüksek enflasyon oranının ahlaki değerleri zedelemesi, can ve mal güvenliğinin olmaması. Hukuk devleti anlayışının yara alması, zamanla değişen toplumsal yapıya uygun yeni toplumsal kurumların veya dengelerin oluşturulamaması ve geleneksel yapı ile modern yapılar arasında denge ve uyumun sağlanamaması”¹ gibi hususlar, toplumdaki çözülmenin başlıca nedenleri arasındadır.

Bu çerçevede, geleneksel-modern ikilemi ve karşıtlığı, özellikle hızlı değişme dönemlerinde meydana gelmekte ve toplumsal çözülmeye neden olabilmektedir. Ülkemizin de geçirmekte olduğu çağdaşlaşma ve/veya batılılaşma eksenindeki modernleşme süreci, bu anlamda bir geleneksel-modern ikilemi içermektedir. Bu problemin çözümü de geleneksel yapıyla modern yapının uyumlu birlikteliğinin kurulmasıyla mümkündür. Bu birlikteliğin oluşumunda din önemli bir toplumsal kaynaşma aracı durumundadır.

Diğer taraftan, toplumda sosyal bütünleşmenin sağlanmasında kültürün de büyük önemi vardır. İnsanın maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak üzere ürettiği tüm birikimi ifade eden kültür, toplumun sürekliliği için nesilden nesile aktarılmaktadır.² Bu anlamda, toplumun sosyal mirası olarak da tanımlanan kültür, toplumsal bütünleşmenin çimentosu olup çözülmeye karşı toplumu korumaktadır. Kültürel anlamda bütünleşmede üç süreçten bahsedilebilir: Yeni bir adet veya tekniğin takdimi, takdim edilen yeniliklerin benimsenip kabul edilmesi ve kabul edilen yeniliklerin diğer kültür unsurlarıyla

¹ Erkal, **a.g.e.**, s. 295-296.

² Bayhan, **a.g.e.**, s. 161.

bütünleşmesidir.¹

Bu çerçevede, çözülmeye ve değişmeye direnç gösteren sosyo-kültürel bütünleşme her durumda katı ve mutlak değildir. Kültür ve toplum her zaman belli bir bütünleşme derecesine sahipse de, ya da sahip olmalı ise de, unutulmamalı ki sosyo-kültürel bütünleşme göreceli bir olgudur. Kişiler arası toplumsal ilişkilerin doğası gibi, insanın doğası da toplum ve kültür arasında katı ve sürekli bir bütünleşmenin var oluşunu engeller. Tam bir bütünleşme olabilseydi ne değişme olurdu ne de ilerleme. Sosyo-kültürel ilerleme kaçınılmaz olduğuna göre sosyo-kültürel değişme de sürekli bir olgudur.² Dolayısıyla, ikisi arasında sağlıklı bir dengenin kurulması gerekir. Aksi takdirde, kültürel bütünleşmenin kaybolduğu toplumlarda toplumsal çözülme ortaya çıkar ve toplum dağılma sürecine girer.³

TOPLUMSAL ÇÖZÜLME VE DİN

Toplum kültürünün önemli bir parçası olan din, insan ruhunun en gizli köşelerine kadar girmesi ve inananlarına bir hayat anlayışı, bir dünya görüşü vermesi noktasında, gündelik toplumsal yaşamı da şekillendirme ve koruma eğilimindedir. Teoride toplum hayatını düzenleyici normlar koyan din, öteden beri var olan toplumun içine nüfuz etmek sureti ile onu yeniden düzenler ve çözümlere karşı bir direnç oluşturur.⁴

Bu çerçevede din, toplumu yönlendirme, onu kendi

¹ Erkal, a.g.e., s. 276-277.

² Fichter, Joseph, **Sosyoloji Nedir**, Çev: Nilgün Çelebi, Attila Kitabevi, Ankara, 1996, s. 205

³ Arslantürk, Zeki, M. Tayfun Amman, **Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler**, Çamlıca Yay. İstanbul, 2001, s. 355.

⁴ Wach, Joachim, **Din Sosyolojisine Giriş**, Çev: Battal İnandı, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1987, s. 7.

anlayışı çerçevesinde değiştirme ve geliştirme gúcünü de elinde bulundurmaktadır. Dolayısıyla, toplumda yeni değerlerin yaratıcısı olmakta ve böylece toplumsal değişme olgusunda temel etken olarak işlevsel görünebilmektedir.¹ Bu anlamda Max Weber de, dini, ahlaki değer ve fikirlerin toplumsal değişme olgusunda toplumsal çözülmeye karşı etkin bir araç olabileceğine vurgu yapmıştır.² Weber'e göre; bunun için toplumsal değişmede din, çok önemli bir etkidir ve batı kapitalizminin gelişmesindeki rolü de bunu gösterir.³

Bu bağlamda, dini toplumsal değişmenin etkin aracı olarak gören sosyologlara göre; “insan davranışını, gidişini, sosyal değişmeleri belirleyen dini inançlardır. Yeni bir din yeni fikirler getirir, yeni fikirler yeni bir toplumsal yapı oluşturur. Hayatta ve tarihte gerçek etken hep din olmuştur. İnsanlık şimdiye kadar inançları olmadan yaşayamamıştır. “Din olmasaydı insanlık normal bir gelişim, ilerleme sağlayamazdı” diye düşünülecek kadar etkin bir olgudur din. Dinin kuvveti bireyleri ortak bir hayata kendilerini feda etmeye götürür. Bu sayede toplum çözülmeye direnç göstererek devamlılığını sağlar. Din ne kadar güçlü ise toplumsal bütünlük de o kadar kuvvetli olur.”⁴ Yine, bu konuda Peter L. Berger, tarih içerisinde en yaygın ve en etkin meşrulaştırma aracı olarak dini görmektedir. Din insani açıdan tanımlanan realiteyi sonsuz, evrensel ve kutsal bir realiteye bağlamak sureti ile yasallaştırarak sosyal kurumlara güven ve kalıcılık görünümü verir. Başka bir deyişle, beşeri olarak kurulan nomoi'ye (düzen) kozmik bir statü verir.⁵ Bu da,

¹ Günay, Ünver, **Din Sosyolojisi**, İnsan yay. İstanbul, 2000, s. 335.

² Aron, Raymond, **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri**, Çev: Korkmaz Alemdar, Bilgi Yay. İstanbul, 1986, s. 375.

³ Giddens, Anthony, **Sosyoloji**, Çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yay. Ankara, 2000, s. 495.

⁴ Sezen, Yümni, **Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar**, İFAV Yay. İstanbul, 1990, s. 223.

⁵ Berger, Peter L. **Dinin Sosyal Gerçekliği**, Çev: Ali Coşkun, İnsan Yay. İstanbul, 1993, s. 69.

bireylerin dine sıkı bir şekilde bağlanarak hayatlarına yön vermelerini sağlar.

Buradan hareketle, her zaman için yaratıcı değerleri ile toplumsal değişimin etkin aracı olma rolünü üstlenme eğilimi ve gücünü en azından potansiyel olarak kendinde bulunduran dinin, içinden çıktığı toplumu her zaman kontrollü bir şekilde değiştirebileceğini İslam tarihinden örneklerle görmek mümkündür. Putperest inançları ve katı gelenekleri içerisinde bocalayan bir toplumda Hz. Peygamberin çağrısının kısa bir zamanda nasıl köklü dini-sosyo-kültürel değişimleri yaptığını ve üstelik yalnızca Arabistan'la sınırlı kalmayarak bütün bir dünyayı etkilediğini görmek, dinin toplumu değiştirici ve birleştirici yönünü ortaya koymaktadır.¹ Dolayısıyla, dinler her zaman tutucu yönünün yanında, toplumu bir arada tutarak değiştirici ve devrimci güçler olarak etkili olabilirler.²

Sonuç

Sonuç anlamında diyebiliriz ki; Ülkemizde artarak devam eden şiddet olaylarından hareketle bir toplumsal çözümlenmeden bahsetmek mümkündür. Burada; modernizme geçiş sürecindeki batılılaşma ve çağdaşlaşma serüvenimizin de etkisinin olduğu söylenebilir. Türkiye'de özellikle tanzimatla birlikte başlayıp Cumhuriyetle birlikte köklü ve hızlı yeni bir ivme kazanan toplumsal değişimlere uyumsuzluk ve tepkiler yer yer çatışmalara, ikilemlere ve bunalımlara yol açtığı bilinmektedir.

Diğer taraftan, din toplumu çözülmeye karşı koruyan, onlara bir dünya görüşü, bir yaşam biçimi sunarak "biz ülküsü" etrafında bir arada tutan önemli bir kurumdur. Toplumun çimentosu konumundadır. Toplumsal baskı aracı olarak bir toplumda görev yapar ve toplumsal problemlere karşı otokontrol mekanizması oluşturup toplumsal çözülmeyi önler. Dolayısıyla,

¹ Günay, **a.g.e.**, s. 337.

² Giddens, **a.g.e.**, s. 496.

dini değerlerin zayıflamaya yüz tuttuğu ve otokontrol sisteminin işlemediği toplumlarda toplumsal çözüme kaçınılmazdır.

Bu bağlamda, bizi biz yapan, bir arada dayanışma içerisinde tutan tarihten getirdiğimiz önemli toplumsal değerlerimiz vardır. Bunların başında da din gelmektedir. Ancak, toplum olarak yaşamakta olduğumuz şiddet olayları bu değerlerde bir yozlaşmanın yaşandığını göstermektedir. Geleneksel aile yapımız, ahlaki kurallarımız, örf ve adetlerimiz toplumda etkinliğini yer yer yitirmekte ve toplumsal kontrol aracı olmaktan çıkmaktadır. Bu durum; toplumsal çözülmeye neden olabilecek, hiçbir otoritenin tanınmadığı bir kaos ortamına doğru toplumumuzu sürüklemektedir. Toplumsal çözümlenin; bir toplumda suç, şiddet, alkolizm, zihinsel hastalıklar ve intihar gibi bazı problemlerdeki yıkıcı bir artışla karakterize edilen, toplumsal yapının bozulduğu ve toplumsal kontrolün çöktüğü, toplumsal çatışma ve düzensizliğin yaygınlık kazandığı durum olarak açıklandığını ifade etmiştik. İşte bu noktada, toplum olarak son zamanlarda yaşadığımız şiddet olayları bize bu problemlerin toplumumuzda yaygınlık kazanmaya başladığını göstermektedir. Belki bu olaylara bakarak, Türk toplumunda toplumsal çözümlenin olduğunu söylemek çok iddialı bir ifade olabilir. Ancak, bütün bu gelişmelerin bir çözümlenin habercisi olduğu abartı gibi gözükmemektedir.

Bu çerçevede yapılacak olan şey; Ziya Gökalp'in de önerdiği gibi yeniden milli değerlerin toplumda yerleşmesini sağlamak ve başta din olmak üzere, toplumsal değerlerimizin işlevselliğini korumaya çalışmak olsa gerektir. Dinin, sadece ibadetler bütünü olarak görülmeyip değer üreten, değerleri koruyan, toplumsal düzenin sağlamlık ve sağlıklılığını temin eden yönünün işlevsel hale getirilmesi doğrultusunda çalışmaların yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Aron, Raymond, Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, Çev: Korkmaz Alemdar, Bilgi Yay. İstanbul, 1986.

Arslantürk, Zeki, M. Tayfun Amman, Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler, Çamlıca Yay. İstanbul, 2001.

Bayhan, Vehbi, Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma, T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1997.

Berger, Peter L. Dinin Sosyal Gerçekliği, Çev: Ali Coşkun, İnsan Yay. İstanbul, 1993.

Bilgiseven, Amiran Kurtkan, Genel Sosyoloji, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982.

Demir, Ömer, Mustafa Acar, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç Yay. İstanbul, 1993.

Fichter, Joseph, Sosyoloji Nedir, Çev: Nilgün Çelebi, Attila Kitabevi, Ankara, 1996.

Giddens, Anthony, Sosyoloji, Çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yay. Ankara, 2000.

Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan yay. İstanbul, 2000.

Kızılcılık, Sezgin, Yaşar Erjem, Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü, Konya, 1992.

Erkal, Mustafa, E. Sosyoloji, Der Yay. İstanbul, 1996.

Türkdoğan, Orhan, Değişme Kültür ve Sosyal Çözüm, Birleşik Yay. İstanbul, 1996.

Wach, Joachim, Din Sosyolojisine Giriş, Çev: Battal İnandı, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, 1987.

Sezen, Yümni, Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar, İFAV Yay. İstanbul, 1990.